

Гілязова Н. М.

аспірант, Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника

МІСЦЕ І ЗНАЧЕННЯ ХУДОЖНІХ ВІТРАЖІВ У СУЧАСНИХ ЖИТЛОВИХ ІНТЕР'ЄРАХ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ

Анотація. У статті розглянуті твори вітражного мистецтва Івано-Франківщини початку ХХІ ст. у стилістичному та художньому аспектах їх творення.

Ключові слова: вітражі, вітражне мистецтво, декор, творення.

Аннотация. Гильцова Н. М. Значение и место художественных витражей в современных интерьерах Ивано-Франковской области. В статье рассмотрены произведения витражного искусства Ивано-Франковской области нач. ХХІ в. в стилистическом и художественном аспектах их создания.

Ключевые слова: витражи, витражное искусство, декор, создание.

Annotation. Hilyazova N. M. A place and value of artistic stained-glass windows is in modern housings interiors of Ivano- Francovsk area. Works of stained-glass window art of the Ivano-Francovsk area of nach are considered in the article. ХХІ century in the stylistic and artistic aspects of their creation.

Keywords: stained-glass window, stained-glass window art, dekor, creation.

Постановка проблеми. Головним елементом художнього вирішення інтер'єру може стати та чи інша група предметів або один предмет, що найгостріше відображає специфіку його призначення. Саме вітражні елементи є таким акцентом у створенні інтер'єру, додають житлу емоційної виразності. Всі решта елементів розраховані на те, щоб краще показати приховане значення виділеної групи предметів – побут і смак людей, їх потреби та відношення до процесів, які тут здійснюються, домашніх занять і обов'язків.

Вітражні засклення сучасних житлових приміщень Івано-Франківщини належать до не досліджених творів українського вітражного мистецтва, тому існує потреба у висвітленні даної теми.

Мета статті – виявити зразки та розкрити художні особливості творення вітражів житлових приміщень Івано-Франківщини поч. ХХІ століття. Визначити їхнє місце і значення в сучасних інтер'єрах.

Заслугує аналізу вітражне засклення у дверях гостинної кімнати приватного помешкання (художник М. Сарапін, 2000 р., м. Надвірна, Івано-Франківська обл.).

Вітражне засклення створене у класичній манері виконання, абстрактна композиція якого сформована з експресивних динамічних смуг різної товщини, що перехрещуються. “Композиція – це мистецтво розміщувати декоративним способом різноманітні елементи, якими володіє художник для вираження свої відчуттів...” – писав французький художник А. Матісс [1, с. 232].

Композиційний прийом елементів ґрунтується не тільки на вимірних величинах їхніх форм, а й на співвідношеннях кольору та фактури скла. Створивши абстрактну композицію, автор звернувся до кольору не як до засобу зовнішнього споглядання, а як до засобу вираження свого настрою. Поєднання насичено синіх, зелених, смарагдових відтінків скла з невеликим вкрапленням червоного та оранжевого кольорів у смугах на безбарвному, рельєфному тлі створено за законом контрасту. Такий прийом групування тотожних елементів підсилює виразність сприйняття вітражу.

Загалом засклення приватного помешкання є естетичним акцентом у формуванні інтер'єру. Високий рівень виконання додає мистецької цінності полотну.

Застосування вітража у сучасному інтер'єрі не знає ніяких обмежень і

залежить тільки від уяви художника. У класичному розумінні вітражем декоруються вхідні та міжкімнатні двері, віконні отвори. Сьогодні ж вітраж використовується у найнепередбачуваних варіантах: декор підвісних стель, перегородок, якими розмежують простір, вставки у меблі (буфети, кухні, дверні отвори, шафи), декоративні панно, світильники, лампи, бра тощо.

Неординарним зразком вишуканості у вітражництві Івано-Франківщини початку ХХІ століття є засклення камінного залу приватного будинку під назвою “Ранок” та “Вечір” (художник З. Савин, 2004 р., м. Яремче, Івано-Франківська обл.). Вітражні полотна декорують аркоподібні дверні отвори у камінній залі,

Надійшла до редакції 11.04.2012

які знаходяться праворуч і ліворуч від головного входу і мають прямокутну, видовжену по вертикалі форму.

На лівій частині вітражного полотна “Ранок” відтворено пейзаж світанку на тлі якого зображено постать юнака у замріяній, статичній позі. Голова ледь похилена й оперлася на ліву руку, права рука опущена вздовж тіла. Постаць юнака загорнута в плащ. Перевага експресивних пружних хвилястих ліній і площин, пластичне їх трактування вдало вирішує вільне формування об’ємів. тканина складена з білого і блідо-рожевого кольорів скла. Застосування ефекту нерівномірного розмішування барвників у скломасі дозволило отримати шматки скелець, у яких на невеликій площині зосереджено декілька відтінків одного кольору. Ступні ніг ледь торкаються квітів білого кольору, які займають нижню частину вітражного полотна.

Верхню частину вітражу декоровано в’юнкими гілками з листками, які зібрані з насичених зеленовохристих відтінків скла, рух яких підпорядкований арочному контурові дверей.

На задньому плані зображено схід сонця, яке відображається у водяному плесі яскравих відтінків смарагдової, зеленої, блакитної барв. Кольорова гама ранкового неба відтворена у блідих кольорах рожевого і білого скла. Доречно зазначити, що унікального ефекту відтворення ранкового пейзажу заднього плану досягнуто автором за допомогою використання опалового скла, яке має безліч різнобарвних відтінків [2, с. 30].

Вітраж “Вечір” за формою є ідентичним попередньому. На цьому вітражному полотні відтворено пейзаж заходу сонця на тлі якого зображена постать дівчини у сидячій позі. Фігура розміщена у правій частині вітражу. Голова схилена на руки, очі прикриті і складається враження, що вона спить.

Постаць оповита полотном білого, рожевого і жовтих відтінків. Характерна темна спайка чітко підкреслює пластичність і вибагливість ліній.

Нижню частину вітражного полотна заповнюють стилізовані квіти ірису, які складаються з модулів насиченого синього та фіолетового скла. Такий елемент композиції, як іриси є одним із характерних сецесійних мотивів. А верхня частина полотна декорована вітками та листям глибокого зеленого кольору, які підкреслюють арочну форму отвору. Найтемнішою плямою композиції є зображення води. На задньому плані – небо, яке зібране з пластів біло-фіолетового скла, що відтворюють захід сонця.

Загалом вітраж “Вечір” є доволі контрастною композицією – темне тло з насичених, глибоких відтінків фіолетового, синього, зеленого кольорів чітко підсилює статичну фігуру дівчини, вирішеної у пастельних відтінках білого.

Вдалим дизайнерським задумом було розміщення вітражних полотен “Ранок” на схід, а “Вечір” на захід. За допомогою кольорового символізму відображено суб’єктивний характер почуттів автора, де ранкова пора відтворена у світлих тонах, а вечірня – у темних.

Вітражі у дверних отворах сприймаються глядачем як зразок станкового мистецтва – декоративним панно або живописною картиною. Напрочуд вдало

автор відтворив зображення сюжетного пейзажу та виділив сюжетно-композиційний центр, в якому з найбільшою силою і чіткістю виразив головний зміст художнього твору.

Унікальні характеристики вітража особливо цікаві саме у житловому приміщенні. Оздоблюючи віконний отвір вітражем можна зберегти прозорість, або ж подати його яскравою плямою, що виконує функції захисту

від сторонніх поглядів. Завдяки своїй здатності пропускати світло площина вітражу може слугувати унікальним прийомом зонування, що не порушує цілісності сприйняття простору. Стилістично вітраж виконується згідно індивідуальних до смаків замовника, враховуючи особливості інтер’єру.

Яскравим прикладом вищесказаного є засклення сецесійного характеру балконного отвору житлового будинку (художник О. Пасірський, 2005 р., м. Івано-Франківськ). Балконний отвір складається з одного вузького вікна і дверей які засклені зверху до низу. Вітражне полотно зібране з трьох сегментів: один сегмент менший, квадратної форми два інші – прямокутної, видовженої форми. Композиція вітражного полотна це вдала імітація віконної рами яку навколо по периметру декорують вибагливі завитки рослинних елементів, залишаючи вільною значну частину в центрі. Структура формування композиції цільна і нагадує обрамлення книжкової сторінки.

Рослинні мотиви, що входять у структуру вітража – це квіти лілеї з гнучкими стеблами. Квіти утворені модулями скла блідо-оранжевої і рожевої барв. Кольорова гама стебел яскрава та насичена, зібрана зі скла різноманітних відтінків зеленого, смарагдового, охристого. Залучення квітів із пластичними стеблами до формування вітражної композиції характерне для вітражництва періоду сецесії [3, с. 206]. Поширенням мотивом залишається і в сучасних художників-вітражистів.

Поєднання нижніх відтінків кольорового скла відповідають функціональному призначенню вітражного засклення в помешканні. Пластичність і вишуканість ліній рослинних мотивів підкреслена зображенням їх на безбарвному тлі. Тло зібране зі шматків безколірного рельєфного скла. Дуже вдало художник застосував безбарвне тло. Воно виконує водночас декілька функцій: основи для вирішення композиційної схеми, ширми, що заслоняє вигляд на балкон і тонкої скляної мембрани, яка, відділяючи внутрішній простір будинку від зовнішнього, утворює разом з тим наче ілюзорні прориви у навколишнє середовище, функціонуючи в ньому як органічне ціле. Окрім того, монохромне тло не перешкоджає проникненню світла, а рівномірно розсіює його.

Отже, проаналізований вітраж приватного помешкання не лише естетизує інтер’єр, а й служить природною підсвіткою яка м’яко розсіює промені, створює комфорт і затишок. Характерна пластика ліній і вишуканий рослинний декор дозволяє стверджувати, що дане вітражне полотно виконане у сецесійному стилі.

Сучасні вітражі на відміну від класичних не потребують суворого підбору скла, в чітких межах кольору звільняються від стилістичних рамок, перетворюючись на гнучкий пластичний декоративний інструмент. Це приводить до того, що вітраж стає центральним елементом будь-якого сучасного інтер'єру. На початок XXI століття вітраж з монументального мистецтва почав трансформуватися у декоративний елемент інтер'єру.

Саме таким зразком вітражу, як декоративної оздобы приміщення є засклення сходової клітки приватного житлового будинку (художник З. Савин, 2005 р., м. Галич, Івано-Франківська обл.). Вітражі виконані у техніці "тіффані" з матового кольорового скла. Два ідентичних вітражі вмонтовані у масивні дерев'яні рами видовжені по вертикалі та розміщені на стінах сходової клітки. З внутрішньої сторони вмонтована підсвітка внаслідок чого створено імітацію вікна.

Композицію вітражу творить декоративне обрамлення зі стилізованих

елементів квітів болотяної лілеї та листя, які ритмічно повторюються по периметру полотна. Ритмічний засіб вираження у площинно-орнаментальній

структурі обрамлення, який використав автор нагадує безкінечник, що примхливо огортає полотно вітражу, таким чином завершуючи та об'єднуючи композицію. Кольорова гама обрамлення це пастельні відтінки фіолетового, блідо-оранжевого та зеленого кольорів.

Центральна частина засклення заповнена трьома великими квітами лілеї на тлі, яке почленоване вертикальними смугами молочно-жовтого та білого кольорів скла. Поєднання теплих і холодних пастельних відтінків створюють так звані "гармонійні варіації", тобто поєднання декількох поліхромних кольорів з долученням ахроматичного (білого) кольору [4, с. 65].

Загалом вітражі сходової клітки практично не пропускають світла, тому на відміну від класичного розуміння вітражного засклення у даному випадку він виступає як декоративна оздоба інтер'єру та сприймається графічною картиною.

Варіації застосування вітражних елементів у житлових будівлях на початку XXI століття найрізноманітніші. Окрім монтування у віконні та дверні отвори, завдяки своїй світлопропускній здатності, площина вітражу служить унікальним прийомом зонування, не порушуючи цілісного сприйняття внутрішнього простору приміщення.

Саме такий прийом зонування використав З. Савин у приватному помешканні (м. Івано-Франківськ, 2006 р.). Вітражне засклення вмонтоване у масивне, вертикальне обрамлення від стелі до підлоги та відділяє частину кухні від коридору. Композиція полотна вітражу створена за законами дзеркальної симетрії. Утворюють її два овали: великий, видовжений по вертикалі в основній частині та малий у нижній частині вітражу. Вони сформовані з безбарвного рельєфного скла, що дозволяє світлу максимально розсіюватися з одного приміщення в інше. По периметру овали пластично огорнені вишуканими, химерними квітами. Основне навантаження рослинних елементів зосеред-

жене навколо меншого овалу. Верхню частину вітражу завершено стилізованими квітами, які спрямовані одна до одної.

Заслугує уваги кольорове вирішення рослинного декору, який зібраний з синіх та голубих тонів скла і сприймається монохромно. Багатопланові можливості монохромії дали автору можливість донести до глядача образно-емоційне вирішення теми за допомогою інших якостей кольору – світлоти та насиченості.

Аналізуючи дане вітражне полотно, можемо стверджувати, що воно створене та інтерпретоване автором на основі сецесійних мотивів львівського вітражництва початку XX століття – пластичні, вишукані квіти по периметру та незаповнена декором значна частина по середині вітражу є тому підтвердженням [3, с. 194, 203].

Як уже говорилося вище, вітражі мають колосальний ефект сприйняття з внутрішньою підвіткою, як наприклад світильники, бра, люстри тощо. Таким чином, у приміщенні з'являються оригінальні джерела м'якого світла, доречні і при спокійному відпочинку після роботи, і при святкових заходах. Композиційне вирішення і форма освітлювального приладу більшою мірою залежить від стильового напрямку оформлення внутрішнього простору інтер'єру житлового приміщення.

Неординарним різновидом світильників є підвісний площинний плафон, який вмонтований у металевий кований каркас, до інтер'єру спальні (художники Н. Гілязова, О. Ревчук, 2007 р., м. Івано-Франківськ). Площина вітражного світильника має овальну форму з гострими краями. Симетрична композиція полотна візуально розділена на дві половини, які повторюються у дзеркальному відображенні. Вона сформована з абстрактних смуг різної форми: вузьких та широких, півкруглих та прямих. Активно виражені відміни у структурі вітражного полотна створили контраст композиції та посилили його виразність.

Гармонійне поєднання жовтого, синього, фіолетового та оранжевого кольорів фактурного скла у кольоровому наповненні полотна надало приміщенню грайливого мерехтіння та підсилили контрастність композиції.

Активною декоративною підтримкою підвісному світильнику в інтер'єрі спальні є вітражне засклення, яке вмонтоване у перестінку між спальнею та дитячою кімнатою. Вітраж має видовжену по горизонталі форму з півкруглим завершенням та вмонтований у дерев'яну раму. Створене панно за принципом сітчастого вітражу – прямокутні модулі блідо жовтого, фактурного скла об'єднані між собою декоративними скляними кульками червоно кольору. По периметру вітраж огортають хвилясті вузькі смуги червоного та синього скла, чим завершують композицію.

Вітражне засклення у перестінку є єдиним світлопропускним елементом у приміщенні спальні. Тому автор використав прийом мінімального орнаментального та кольорового навантаження полотна, чим надав можливість світлу максимально розсіюватися в інтер'єрі.

Вітражний декор благородний, незвичайний і довговічний. Підвісний

світильник та вставка у перестінку буквально перевтілили інтер'єр та додали йому вишуканості і створили враження заможності.

В останні роки виразність і художня роль вітражних світильників посилюється. Художники, дизайнери все частіше пропонують індивідуальні проекти світильників з кольорового скла для приватного житла.

Майстернею З. Савина було виготовлено низку вітражних світильників у стилі модерн різного характеру для приватних помешкань Івано-Франківщини (2006 – 2007 рр.).

Одним із таких зразків є світильник до столової кімнати (м. Коломия). Абажур має купольну форму і кріпиться до стелі на кованому ланці. Дотримуючись стилістики інтер'єру автор у композиційному вирішенні використав мотиви рослинного орнаменту в яскраво-насиченій кольоровій гамі. Візуально купол поділений на дві частини. Композицію абажуру для кухні творить сітчасте тло з модулів прямокутної форми білого скла. По середині вітраж оперізує пишний вінок з квітів півонії оранжевих відтінків скла та листків кольору соковитої зелені.

Біле тло підсилює кольорове сприйняття оранжевих квітів та зеленого листя, чим додає цілісності полотну. Про поєднання білого кольору з кольоровими плямами стверджує французький неоімпресіоніст П. Сіньяк – "...Деякі кольори навіть не зберігають своєї якості, якщо вони не оточені білим. Жовтий і оранжевий кольори гублять усяку виразність, усяку силу, якщо око не може співставити їх з сусіднім білим..." [1, с. 437].

Загалом, беручи до уваги композиційні прийоми абажура та манеру виконання, можна стверджувати, що для створення світильника автор взяв за основу сецесійні вітражні плафони американського майстра Л. Тіффані [5]. Завдячуючи відкриттю Л. Тіффані сучасні майстри досліджуваного, як і інших регіонів України мають змогу створити вітражні плафони для ламп з різноманітними композиційними та кольоровими варіаціями.

Наступний світильник, що заслуговує нашої уваги є для приватного житла (художник Л. Чопенко, 2008 р., м. Коломия, Івано-Франківська обл.). Він має кубічну доволі велику металеву основу, в якій закріплені вітражні полотна. Абстрактна композиція вітражів сформована з різної величини квадратних і прямокутних форм. Дещо просту форму й композицію світильника підсилює кольорова гама, а саме: поєднання прозорого та насичених відтінків рожевого, жовтого, червоного рельєфного скла. Відтак при включеному освітленні в інтер'єрі з'являються мерехтливі різнобарвні блики чим надають житловому приміщенню вишуканості та спокою.

Доречно зазначити, що завдяки формі та кольоровій гамі цей світильник виконує більше декоративну функцію ніж освітлювальну.

Наступним зразком нашого дослідження є вітражне панно з підсвіткою до житлового приміщення (художник Л. Чопенко, 2009 р., м. Коломия, Івано-

Франківська обл.). Засклення у вишуканій масивній рамі видовжене по горизонталі розміщене в ніші фронтальної стіни спальні. Композицію полотна творить зображення трьох великих квіток магнолії, що цвітуть на гілці дерева. Доволі реалістичної інтерпретації квітів автор досягнув внаслідок поєднання матового скла рожевих відтінків різної тональності, яке має по собі розводи. Таким чином це дозволило виразно підкреслити рисунок пелюсток. Тло вітража сформоване з вузьких, хвилястих смуг матового скла жовто-білих відтінків.

Отже, застосування автором матового скла, яке майже не працює на просвіт надало вітражу декоративності, а пластикна графічна лінія спайки підсилила цю виразність. Завдяки рослинній тематиці, теплим кольорам та м'якому штучному освітленню вітраж надав інтер'єру спальні індивідуальності та затишку.

Висновок. У житлових приміщеннях Івано-Франківщини початку ХХІ століття Вітраж постає як важливий елемент декору. Зазвичай у сучасних інтер'єрах засклення синтетично співіснують зі штучним світлом. Це стосується світильників, бра, настільних ламп, а також псевдовікон та ніш у стінах. Актуальним залишається також класичне використання вітражів у декорі дверей, вікон, дзеркал та ширм. Проведений аналіз творів дозволив встановити найбільш поширені тематики. Особливої уваги автори та замовники надають рослинним мотивам та елементам, характерним для стилю сецесії. Домінуючими є також геометричні та абстрактні композиції. При створенні вітражних полотен, автори використовують як запозичені елементи так і втілюють власні творчі задуми. Художні вітражі Івано-Франківщини увійшли на початку ХХІ століття у сучасний інтер'єр як невід'ємна його частина і надалі йому унікальності та витонченості.

Література:

1. Мастера искусства об искусстве: в 7 т. / [ред. А. А. Губер, И. Л. Маца, Н. В. Яворовская]. М.: Искусство, 1969. – Т. 5. – 541 с.
2. Спирито М. Витражное искусство и техника росписи по стеклу / Мария ди Спирито: [пер. з итальян. Е. Лысовой]. – М.: Альбом, 2008. – 128 с.
3. Грималюк Р. Вітражі Львова / Р. Грималюк. – Львів, 2004. – 235 с.
4. Зайцев А. Наука о цвете и живопись / А. Зайцев. – М.: Искусство, 1986. – 194 с.
5. <http://www.metmuseum.org/toah/>